

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

VERSLAG VAN DE TWEEDE VAARKAMPLEZING OP 5 OKTOBER 2015
'GEEF DIEREN EEN KORT MAAR HEERLIJK LEVEN'

Doel en activiteiten van de raad

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de staatssecretaris van Economische Zaken gevraagd en ongevraagd adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn inclusief diergezondheid. De RDA bestaat op dit moment uit circa veertig leden met zeer uiteenlopende achtergrond en deskundigheid, die er op persoonlijke titel en zonder last of ruggenspraak zitting in hebben.

De Raad voor Dierenaangelegenheden behandelt vraagstukken over de volle breedte van het dierbeleid: over gehouden en niet-gehouden, dus 'in het wild levende' dieren, over hobbydieren, over gezelschapsdieren, en over productie- en proefdieren.

De raad legt het resultaat van zijn beaardslagingen neer in een zogenaamde zienswijze. Die geeft een overzicht van wetenschappelijke en maatschappelijke achtergronden van een vraagstuk, en adviseert over beleidsrichtingen en oplossingsrichtingen voor dilemma's. Consensus is niet noodzakelijk: een zienswijze van de raad kan minderheidsstandpunten bevatten.

Woord Vooraf

De Raad voor Dierenaangelegenheden en de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht vonden het ook nu weer een eer om op verzoek van de staatssecretaris van Economische Zaken de organisatie op zich te nemen van de Vaarkampering, die is gehouden op 5 oktober 2015. Het was de tweede aflevering van een bijeenkomst ter nagedachtenis van de in 2011 overleden RDA-voorzitter Henk Vaarkamp.

Na Anton Pijpers in februari 2014 was het nu de beurt aan raadsvoorzitter Frauke Ohl en filosoof Bas Haring. Niet voor niets zou hun lezing de vorm krijgen van een tweespraak, ware het niet dat Frauke Ohl door ziekte haar actieve aandeel daarin op 5 oktober niet kon leveren. Dialoog en verbinding waren belangrijke waarden voor prof. Vaarkamp en spelen nog steeds een centrale rol in het functioneren van de Raad van Dierenaangelegenheden. In haar openingswoord bij de tweede Vaarkampering wees de staatssecretaris ook op het grote belang van dialoog tussen de maatschappelijke partijen die bij de veehouderij zijn betrokken. De RDA en de Faculteit Diergeneeskunde leveren daaraan hun specifieke bijdrage en hopelijk blijven ze dat doen, zei de

bewindsvrouw. Aan dat verzoek zullen wij met overtuiging voldoen.

Deze uitgave van de Raad voor Dierenaangelegenheden biedt een journalistiek verslag van de tweede Vaarkampering. Wij hopen dat hij de aanwezigen een goede herinnering biedt, en aan degenen die niet aanwezig waren een aansporing om er volgende keer bij te zijn. En we bedanken graag alle personen en instellingen die bij de organisatie van de tweede Vaarkampering waren betrokken voor hun aandeel in het tot stand brengen van deze vruchtbare bijeenkomst.

Frauke Ohl
Voorzitter Raad voor Dierenaangelegenheden

Wouter Dhert
Decaan faculteit Diergeneeskunde

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

VERSLAG VAN DE TWEEDE VAARKAMPLEZING OP 5 OKTOBER 2015
'GEEF DIEREN EEN KORT MAAR HEERLIJK LEVEN'

Universiteit Utrecht

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Filosoof Bas Haring verzorgt eenmansdialoog op tweede Vaarkamplering: ‘Geef dieren een kort maar heerlijk leven’

‘Straks moeten we het hebben van beesten die een kort maar heel fijn leven hebben en tijdens dat leven ook nog nuttige dingen doen voor ons, die ze zelf niet als onplezierig ervaren. Dat is helemaal niet ondenkbaar en het zou voor iedereen goed zijn. Als we dat tot stand kunnen brengen, hebben we het dilemma tussen productie-efficiency en duurzaamheid aan de ene kant en dierenwelzijn aan de andere kant opgelost.’

Het is maandag 5 oktober en Bas Haring, filosoof en lid van de Raad voor Dierenaangelegenheden, heeft in zijn betoog een punt bereikt waarop hij de zaal een onontkoombare conclusie kan voorleggen. Het is dan een klein uurtje geleden dat staatssecretaris Dijkema in het Utrechtse Academieggebouw het officiële startschot heeft gegeven voor de tweede Vaarkamplering. De zaal is goed gevuld met dierenartsen, studenten, onderzoekers, ambtenaren, veehouders, vertegenwoordigers van organisaties en vele andere betrokkenen bij leven en welzijn van dieren in Nederland. Er was een tweegesprek aangekondigd, op en neer ketsend tussen Haring en raadsvoorzitter Frauke Ohl, en wervelend rond de thema’s welzijn, economie en duurzaamheid: ‘Duurzame dierhouderij, een dialoog’. In letterlijke zin komt het daar vandaag niet van, want Ohl kan er door ziekte vandaag niet bij zijn, laat dagvoorzitter Rens van Dobbenburgh in zijn welkomstwoord weten. Wat ketsen en wervelen betreft

is deze tweede Vaarkamplering niettemin goed tot zijn recht gekomen. Haring heeft zich samen met Ohl goed voorbereid en vertrouwd zijn publiek al aan het begin van zijn optreden toe zich erdoorheen te zullen slaan: ‘Voor een filosoof is het niet heel ongewoon om in zijn eentje een dialoog te voeren’. En inderdaad, de verschillende invalshoeken en bijbehorende overwegingen wisselen elkaar in snel tempo af – is het niet door toedoen van Haring zelf dan wel dankzij de inbreng vanuit de zaal waartoe de spreker met nadruk heeft uitgenodigd.

Dagvoorzitter Rens van Dobbenburgh

Dijksma: 'Dialogo blijft belangrijk'

Staatssecretaris Sharon Dijksma van Economische Zaken varieerde in haar openingstoespraak op het thema 'dialogo' in de titel van de lezing. Vroeger misschien niet, maar 'nu is het gelukkig heel gewoon om samen te werken, elkaar op te zoeken en met elkaar in dialogo te zijn,' constateerde ze tevreden. Naamgever Henk Vaarkamp van de lezing verpersoonlijkte die dialogo, zoals de Raad voor Dierenaangelegenheden dat in institutionele zin doet. De noodzaak om in gesprek te blijven blijft onverminderd bestaan, benadrukte Dijksma: tussen boer en omgeving, binnen de keten, met de consument, tussen wetenschap en praktijk en tussen landen in het kader van de Europese Unie. Ook hier onderstreepte Dijksma het belang van 'samen optrekken': voor de dieren, maar ook voor het gelijke speelveld binnen Europa.

Nederland loopt voorop in Dierenwelzijn, constateerde de staatssecretaris met een verwijzing naar Henk Vaarkamp, die van Nederland 'kampioen Dierenwelzijn' wilde maken. Ze noemde de Nederlandse voortrekkersrol in de Europese afspraken over castratie van varkens en het komende verbod van de legbatterij, en de nationale regels op het gebied van staartcouperen bij varkens en pijnbestrijding bij het onthoornen van kalveren. Maar de bewindsvrouw, door gastheer en organisator Rens van Dobbenburgh aangekondigd als 'onze staatssecretaris van Landbouw', riep haar gehoor op daar niet tevreden mee te zijn. Ze pleitte

Staatssecretaris Dijksma, op deze dag nog van Economische Zaken

voor innovaties, voor transparantie in de keten, voor een dialogo met de consument en voor meer koeien in de wei: 'Over vijf jaar moet er weer 80% van de koeien in de wei lopen in plaats van de huidige 70%.' Daarbij nam ze een voorschotje op de discussie die zich in het vervolg van de middag zou ontploffen, maar zonder zich inschikkelijk te tonen ten aanzien van de mogelijke uitkomst: 'Als wij die volgende stap niet met elkaar zetten, zullen we uiteindelijk door de werkelijkheid worden ingehaald.'

Beesten maken

‘Kunnen we geen beesten maken die graag opgegeten willen worden?’ vraagt hij aan het begin van zijn eenmansdialoog - Haring kiest uitdrukkelijk voor een eenvoudige en weinig verhullende terminologie. Inderdaad een belangrijke kwestie, want het doden van dieren voor onze eigen menselijke doeleinden is een van de aspecten van de menselijke omgang met dieren die met regelmaat ter discussie worden gesteld. Als die dieren dat nu niet erg vinden, dan is tenminste een onderdeel van het grotere probleem uit de wereld, aldus Haring. Namens de zaal, en met een knipoog ook namens de afwezige Frauke Ohl, zorgt de spreker zelf voor tegenwerpingen. ‘Dat kan toch niet!’ is zo’n tegenwerping. Haring maakt er korte metten mee: we kunnen zoveel eigenschappen in dieren brengen met behulp van fokkerij of andere technieken, daarop zal deze toch wel geen uitzondering vormen? Laten we er in elk geval van uitgaan, nodigt hij zijn publiek met filosofische flair uit, dat het zeker niet ondenkbaar is dat we zulke dieren kunnen maken. ‘Maar dat is toch niet natuurlijk!’ laat de spreker dan een andere tegenwerping volgen, en dat is dan weer het signaal voor een beschouwing over de vraag wat er eigenlijk zo goed is aan ‘natuurlijk’. Haring concludeert dat daar eigenlijk weinig grond voor is. Het varken is tenslotte ook niet speciaal voor ons gemaakt, oppert hij. En: ‘Als de kippen op het voorbeeldbedrijf Het Rondeel mogen kiezen tussen natuurlijk gras en kunstgras, kiezen ze massaal voor dat laatste,’ weet hij. ‘Het natuurlijke en het goede zijn dus niet per se in overeenstemming met elkaar.’ Met andere woorden: we hoeven op grond van de tot nu toe genoemde bezwaren geen afstand te nemen van de gedachte dat we ‘beesten’ zouden kunnen ‘maken’ die het prima vinden om te worden opgegeten.

Wat is de Vaarkampezing?

De Vaarkampezing is een regelmatig terugkerende lezing over een onderwerp dat van belang is voor het welzijn en de gezondheid van dieren in Nederland. De lezing is ingesteld op verzoek van de Tweede Kamer ter nagedachtenis aan prof. Henk Vaarkamp, de in 2011 overleden voormalige voorzitter van de Raad voor Dierenaangelegenheden. Vaarkamp, een markante figuur in de veterinaire wereld, had naast zijn dierenartsenpraktijk en de leerstoel Veterinaire Apotheek aan de faculteit Diergeneeskunde vele andere functies. Zo was hij directeur van de dierenartsencoöperatie AUV en voorzitter van onder meer de Groep Practici Grote Huisdieren van de KNMvD en de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen van het ministerie van Economische Zaken. Uit naam van de staatssecretaris en met nauwe betrokkenheid van dat ministerie wordt de Vaarkampezing georganiseerd door de RDA en de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht.

De eerste Vaarkampezing werd in februari 2014 verzorgd door prof. dr. Anton Pijpers.

De familie Vaarkamp met RDA-secretaris Marc Schakenraad op de voorste rij.

Alternatief voor koeien in de wei

En zo komt het begrip ‘welbevinden’ de discussie binnen – ook een belangrijke in het kader van de actuele vraagstukken rond dierenwelzijn. Juist in niet-natuurlijke omstandigheden is welbevinden een belangrijk criterium, brengt een discussiant naar voren. ‘In de natuur gaat het niet in de eerste plaats om welbevinden maar om overleven.’ Nee, antwoordt Haring onverstaanbaar, het is omgekeerd: het gevoel van welbevinden van een dier staat in dienst van het overleven. Voelt het zich ergens veilig, dan zal dat bijdragen aan zijn gevoel van welbevinden. Ware dat immers niet zo geweest, dan zou die diersoort waarschijnlijk niet meer bestaan.

Dit is ook het moment voor de koe-in-de wei om de arena te betreden. Die koe heeft stress als ze buiten is, brengt een deelnemer naar voren, maar ze moet wel. Als ze de kans krijgt gaat ze echter zo snel mogelijk weer naar

binnen omdat daar minder predatoren te verwachten zijn. Haring twijfelt. Hij meent dat er toch ook wel signalen zijn dat de koe het buiten prettig vindt, maar ook daarin ziet hij geen onoverkomelijk obstakel: ‘Misschien hebben we straks koeien die het leuk vinden in de stal. Dan is dat een alternatief voor koeien in de wei.’

Maar mag je dan zonder bezwaar het denken van koeien zo beïnvloeden dat ze iets leuk gaan vinden dat niet leuk is, luidt de volgende tegenwerping. Een fundamentele. Haring is er niet door uit het veld geslagen: ‘Iets IS niet leuk of niet leuk,’ redeneert hij. ‘Dat hangt helemaal af van degene die het beleeft. Als ik nou een koe maak die het leuk vindt in de stal, wie doe ik er dan kwaad mee?’

Intrinsieke waarde van het dier

Nu is het de beurt aan het sleutelbegrip ‘intrinsieke waarde’. Als je uitgaat van de intrinsieke waarde van het dier, vraagt een medewerkster van die Dierenbescherming, moet je dan niet gewoon zeggen ‘Nee, dat moeten we niet doen?’ Haring snapt niet waarom. ‘Als je de intrinsieke waarde van het dier als uitgangspunt neemt, dan zeg je eigenlijk: alles wat er nu is dat moet zo blijven.’ In feite leent het begrip ‘intrinsieke waarde van het dier’ zich slecht als uitgangspunt voor ons handelen rond dieren, werkt Haring uit. ‘Een dier zal altijd verkiesbaar om er te zijn, boven de mogelijkheid om er niet meer te zijn. Dat hoort dus bij dat dier. Neem je die keuze hoog op als onderdeel van de intrinsieke waarde van het dier, dan moet je dus stoppen met de meeste vormen van veehouderij want dan mag je een dier niet doodmaken. Maar dat geldt dan ook als het onder ellendige omstandigheden leeft, want ook dan zal het kiezen om te blijven bestaan. Dus dan ook niet zeuren over die omstandigheden, zou ik zeggen!’ En zo komen we langzamerhand nader tot de conclusie waarmee filosoof Haring ons straks naar huis zal sturen. Zelf heeft hij thuis twee varkentjes, vertelt hij. ‘Als je ze

Bas Haring met zijn eigen varkens

de kans geeft eten die zoveel ze kunnen, maar dan gaan ze vroeg dood. Nou vraag ik: wat is beter? Dat ze fijn maar kort leven, of dat ze lang leven maar steeds niet kunnen eten wat ze willen? Kies je voor de intrinsieke waarde van het dier, dan kies je voor een lang en ellendig leven. Kies je voor welbevinden, dan houdt dat de keus in voor een kort maar fijn leven.'

Toekomstverwachting of niet?

En dat brengt Haring op het voorstel waarmee volgens hem alle belangen en doeleinden verenigd kunnen worden: we moeten naar dieren die voor ons nut of plezier leven en dat korte leven zelf ervaren als heel fijn. 'Dat is niet fundamenteel met elkaar in tegenspraak,' dringt hij aan. Maar het zal niet hetzelfde zijn als nu, zelfs niet voor zijn eigen varkentjes. 'Ik geef ze niet zoveel eten als

ze willen. Maar dat doe ik voor mezelf – niet voor de varkens. Want ik wil van die beestjes genieten. Ik heb wèl een toekomstverwachting.’ De zaal stemt grotendeels in. ‘Wij vinden het leuk dat dieren het leuk hebben,’ zegt iemand, ‘dus dierenwelzijn is er eigenlijk ook voor ons.’ Het woord toekomstverwachting was al eerder in de discussie opgedoken – ook een sleutelbegrip. Het leuke leven van de dieren die kort maar heel fijn leven, veronderstelt dat ze geen toekomstverwachting hebben, was de conclusie die niemand bestreed. Anders zou immers dat leuke geen kans krijgen omdat dieren nu eenmaal niet uit zichzelf dood willen. Hoe wéten we eigenlijk dat dieren geen toekomstverwachting hebben, vraagt een discussiant. Haring is er snel klaar mee: ‘Als we dat niet zeker weten dan máken we toch gewoon dieren die geen toekomstverwachting hebben?’ Maar daarmee roept hij ook de minst makkelijk te ontwijken tegenstroming over zich af, van degenen die blijven twijfelen over het recht dat we zouden hebben om dieren maar naar onze eigen wens en behoefte aan te passen. Een studente in de zaal keert het om. Ze vraagt: ‘Wat denkt u ervan om mensen zo te veranderen dat ze anders gaan denken over hun ellendige omstandigheden? Bijvoorbeeld mensen die in Bangla Desh in de kledingindustrie werken?’ Asymmetrie is dan het beslissende begrip in het antwoord van Haring: mensen zijn nu eenmaal niet gelijk aan dieren. ‘Tussen mensen en dieren zijn de verhoudingen asymmetrisch, maar tussen mensen onderling bestaat gelijkheid. Dus als wij de mensen in Bangladesh mogen veranderen, dan moeten zij datzelfde ook met ons kunnen doen.’ Dat willen we niet, dus die weg is onbegaanbaar, is de impliciete afsluiting van die redenering.

Helemaal geen varkentjes

Eén mogelijkheid wil Haring ook nog wel genoemd hebben, zij het meer om hem te kunnen afstrepen dan om

er een hartstochtelijk pleidooi voor te voeren. De hoofdkeuze van de middag leek te gaan om twee mogelijkheden: dieren in de veehouderij (maar ook, zij het in mindere mate, in de tuin van Bas Haring) hebben een lang maar niet leuk leven of ze hebben een heerlijk maar kort leven. Daarnaast bestaat natuurlijk de mogelijkheid om gewoon helemaal geen dieren te houden, in elk geval niet op economische basis. ‘Helemaal géén varkentjes’. Dat verdient serieuze overweging, aldus de filosoof, ‘want het is geen gegeven dat dierlijke eiwitten het beste voor ons zijn.’ Die overweging vindt echter niet heel herkenbaar plaats in het vervolg van deze eenmansdialoog, in de discussie met de zaal of in de geanimeerde borrel na afloop van de lezing. Daarvoor is de betrokkenheid van de meeste aanwezigen bij het houden van dieren waarschijnlijk toch te groot.

Nuttig en inspirerend

Dat de gedachtenexercities onder leiding van Haring ‘nuttig en inspirerend’ zijn, in de woorden van een aanwezige lerares en veehoudster, daarover lijkt na afloop brede overeenstemming te bestaan. ‘Heel goed om er op deze manier eens over na te denken,’ zegt een dierenarts in dienst van een farmaceutisch bedrijf, wijzend op de levenscyclus van bijvoorbeeld lammetjes of de zogeheten plofkip: in het ene geval een kort maar voor zover we kunnen weten leuk leven – in het andere een kort maar voor onze begrippen wellicht minder leuk leven. En dat laatste is juist een lijn waarlangs een andere bezoeker graag doordenkt, die eveneens lof heeft voor de manier van kijken die Haring heeft bepleit. ‘Wat dieren fijn vinden, dat bepalen wij in Nederland voor een groot deel zelf,’ zegt deze verzekeringsman in de huisdierenbranche. Hij gelooft dat dat vooral het werk is van ‘marketing-mensen’. Kijk maar eens hoe er in Zuid-Europa over wordt gedacht, adviseert hij. ‘Daar lachen ze om honden met dekjes of pacemakers, zoals wij dat hier kennen.’

Een medewerker van een expertisecentrum over dierproeven heeft juist de gedachten over de mogelijkheid om mensen anders te laten denken uit de discussie onthouden. 'Ik zou daar wel over willen doordenken,' zegt ze achteraf. En een vertegenwoordiger van een van de boerenorganisaties vraagt, net als in de discussie, aandacht voor het feit dat mensen ook niet bepaald onder ideale omstandigheden wonen en leven. Bas Haring vond zijn visie interessant maar buiten de orde van deze bijeenkomst, maar de veehouder blijft toch van mening dat mensen te makkelijk omstandigheden voor dieren bepleiten die ze in hun eigen samenleving, waar 'intensieve menshouderij' de norm is, niet gerealiseerd kunnen krijgen. En dat het niet meevalt om zeker te weten wát nu eigenlijk een dier als leuk of fijn ervaart. Dat Haring met zijn beschouwingen ruim stof heeft gegeven om nog lang over na te denken en te discussiëren, daarover lijken vrijwel alle aanwezigen het eens. Dagvoorzitter Rens van Dobbenburgh vond dat genoeg om aan het eind van de bijeenkomst naamgever Henk Vaarkamp te citeren. 'Als hij hier vandaag was geweest, zou hij hebben gezegd: wij hebben de wereld vandaag weer een klein beetje verbeterd. En ik zou hem niet tegen spreken.'

Martijn de Groot

Discussie onder leiding van dagvoorzitter Rens van Dobbenburgh

2015, Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag

© Sommige rechten zijn voorbehouden / Some rights reserved

Voor deze uitgave zijn gebruiksrechten van toepassing zoals vastgelegd in de Creative Commons licentie Naamsvermelding 3.0 Nederland. Voor de volledige tekst van deze licentie zie <http://www.creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl/>

Ontwerp:

Ellen Bouma, www.ellenbouma.nl

Productie en eindredactie:

Martijn de Groot, www.martijndegroot.com

Opmaak en drukwerk:

Xerox/OBT, Den Haag

Foto omslag:

ANP Foto

Foto's binnenwerk:

Joop Fama, copyright foto p. 9 vermeld naast de foto

www.rda.nl

Raad voor Dierenaangelegenheden

p/a Ministerie van Economische Zaken

Bezuidenhoutseweg 73

2594 AC Den Haag

Bij de productie van deze samenvatting is gebruik gemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloorvrij gebleekt en 100% gerecycled.